

Építészet Tyúklépésben
magtár-újrahasznosítás, Oroszló, Petőfi utca 7.

Opponencia Érsek Máté diplomatervéhez

„A bográcsozás olyan, mint Trianon vagy a biciklizés, nem lehet elfelejteni, de úgy nem megy, hogy mindenki fölé hajol, (...), beleszór, beleokoskodik valamit, mikor a szakács elfordul, vagy amíg elmegy borért. Nem, ez egy ima. Nem lehet kihagyni semmit, de hozzáadni sem szabad semmit.”

Bödöcs Tibor: Meg se kínáltak

Máté odakozmált hagyomány című előtanulmányát elolvastva nem bírom megállni, hogy újraolvassam Bödőcs Tibor Máté által is idézett könyvét. Napokig a hatása alatt vagyok a tanulmánynak is, és a gumipókos magyar népléleknek is, ami mindannyiunkban munkál. Történelmi múltunk, hagyományaink meghatároznak minket, még akkor is, ha nem mindig vagyunk oda értük. Determinálja a viselkedésünket, egymáshoz és helyekhez való viszonyulásainkat, tájhasználatunkat – anélkül, hogy tudnánk róla. Ugyanakkor, mintha/talán/remélhetőleg képesek lennénk változni is, mert annyi bizonyos, hogy a kőbevésettség még a hagyományt sem tartja életben. Grecsó Krisztián Valami népi című könyve kapcsán úgy fogalmaz, "...az sem igaz már, vagy legalábbis megszűnőben van, hogy a falu egy univerzum lenne; ehelyett a falu ma úton van." Ezt az utat keresi Máté a traktorbarázdák és a kamionforgalom metszéspontjában, Oroszlón. Helyesen ismeri fel, hogy a bringás nemcsak az úticélt kell, hogy meghatározza, hanem nyilvánvalóan az útvonalat is. A tanulmány legfőbb érdemét – túl annak párját ritkító alaposágán, igényes felépítésén és nyelvezetén – abban látom, hogy érvényes kérdéseket keres. Mielőtt építészeti tervezésbe fogna, a falu jövőképét próbálja definiálni. Ezen egyéni kutatással és személyes interjúkkal támogatva munkálkodik, mindeközben saját, tervezői szerepét igyekszik körvonalazni. A tanulmányt és a tervet megismerve a módszer tényleg nyilvánvaló, mondhatni napnál világosabb, mégsem általános az egyetemi építésztképzésben. Ilyen értelemben véve Máté tervezésmódszertana nyilvánvalósága ellenére is mintaértékű. Pont, mint a józan ész.

Szerepét és feladatát egy se nem mélyszegény, se nem idillien romantikus, hanem vállaltan átlagos, figyelemfelkeltő vonásoktól mentes kistelepülésen keresi. Mérő László matematikus fogalmát kölcsönvéve átlagisztán földjén járunk, ahol a napraforgó- és a repcemező képe alig mutat szórást. A matematikus levezeti, hogy jelen világunkban, ahol egyre gyakrabban szükséges extrém helyzetekhez alkalmazkodnunk, hamar el fogunk jutni oda, hogy extremisztán lesz az új átlagisztán, ezt felismerve pedig belátható, hogy sosem volt még akkora szükség a józan ész okos egyszerűségére, mint manapság. Úgy fogalmaz, „a tudás mellé egyszerűség is szükségeltetik néha.”

Máté tervezői szerepét a változó tájhasználat kontextusában keresi, idézem őt, mert nehéz lenne ennél pontosabban fogalmazni: „a közösségek megszűnésével eltűnt a konformizmus, a csoportnyomás, amely korábban fontos szerepet játszott a takaros falusi porták kialakulásában. Ma nincs, aki – és ahol – megjegyzést tegyen, ha nincs lenyírva a fű az árokparton, ha nincs lefestve a kerítés, ha nincs levakolva a ház – vagy ha kékre van vakolva.” Diplomaterve középpontjában az a kérdés áll, hogyan lehet érvényes építészeti nyelvet keresni ebben a kötöttségekkel és ellentétes érdekekkel kifizített, egyre kevesebb támpontot nyújtó közegben.

Az oroszlói magtár épületegyütteséhez ezzel az előkészülettel a fejében nyúl hozzá. Tervét érezhetően áthatja a helyénvalóság folyamatos kontrollja, tervezői döntéseit pedig a mértékletesség. Amit lehet, és szükségesnek vél, azt megtartja, aminek túl nagy ára lenne, hogy maradjon, azt elengedi. Az épületegyüttes funkcióváltása kettős jelentéstartalmakat hordoz: nagyon értékesnek tartom azt, ahogyan a régi funkciók az újakkal találkoznak. Hogy ezek a párosítások tudatosak voltak, vagy csupán a helyénvaló viselkedés következményei, nem tudom, mindenesetre, szépek, már-már gyanúsak: mintha az építészeti szépség lényegét sejtetnék. A régi magtár az újratanítás és tanulás helyévé válik. A mag és a tudásörökítés közismerten egymás konnotációi, a továbbírás módja és miértje hitelesnek tűnik. A régi istálló szálláshelyként és közösségi térként való

újraélesztése a menedék és a maradás helye, ami a szó etimológiáját ismerve szintén önazonos lépésnek bizonyul: a sta- latin eredetű szótó a maradást, a megállást jelenti, ami egyben a stabilitás szótövét is képezi. A régi lakóépület részleges elbontása és továbbépítése pedig mintha a falu változó identitásának leképeződése lenne: a menthető épületrészben kap helyet a vendégasztal. A közös étkezés, az asztal körbeülése a magyar lélek egyik elsődleges szeretetelménye, úgy gondolom, nehezebb időkben erőforrása is. Az életosztón ünnepe. A romos, menthetetlen rész helyén megépül a falu polca. A kamra minden háztartásban a tartalékok felhalmozásának helye. Erre a polcra nem csak a magtárhoz tartozó gazdaság helyezheti el alapanyagait és készítményeit, hanem a falu valamennyi lakója is. Amíg van mit a polcra tenni, a falunak minden aggasztó folyamat ellenére vannak tartalékai. Az új épületrész a falu jövőjének értékhordozójaként ezt a tartalékot hivatott szolgálni, a falu csorbult identitását erősíteni. Mint minden gyógyulási folyamatban, itt is a tartalékok katalizálják a regenerálódást.

A terv részleteiben is következetes a tanulmányban megfogalmazott alapvetésekkel. Amit tud, meglévő anyagokból épít, az elbontott részek így válnak a továbbírás eszközévé. Az új épületrész homlokzata és az egykori istálló új padlója például az elbontott ház tégláiból épül. Ezzel a döntéssel az építész a permakultúra részévé válik, ami így nem csak a fenntartható földhasználatban valósul meg, hanem az épített környezettel való bánásmódban is. A részletek esztétikáját furfangos síkkoordinációk és technikai bravúrok helyett az egyszerűségében látom. Itt minden az, ami, minimalizálva az építés közbeni hibalehetőségeket, és egyben felvállalva: a vidéki falvak józan alakításában, társadalmi, gazdasági viszonyainak támogatásában az építész részéről az észszerű viselkedés elegendő támogatást nyújt.

Máté jó szakácsként nem hagy ki semmit, de hozzá is csak azt adja, ami már eleve benne volt. És még véletlenül sem sózza túl.

A diplomamunka példamutatóan gondos előtanulmányát, józan döntései sorozatában kialakuló tervét annak valamennyi részletével és precíz belsőépítészeti munkarészeivel együtt Tisztelt Bizottság figyelmébe ajánlom, a tervet elfogadásra javaslom és minden jót kívánok Máténak további munkái során.

Tisztelettel,

Pelle Zita
építész